

TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞÇILIK VE HAYIRSEVERLİK

YÖNETİCİ ÖZETİ

TÜSEV

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

BAŞLARKEN

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) faaliyetlerini ve çalışmalarını sürdürerek toplumda fark yaratabilmeleri ve sosyal değişime katkı sağlayabilmeleri için mali sürdürülebilirliklerini sağlamaları büyük önem taşımaktadır. Yapılan araştırmalar, STK'ların başlıca gelir kaynaklarının üyelik aidatları, ulusal ve uluslararası kuruluşların fonları, bireylerin ve kurumların yaptığı bağışlar, kamu fonları ve ürün ya da hizmet satışlarından elde edilen gelirler olduğunu ortaya koymaktadır. Vakıflar

Genel Müdürlüğü ve Demekler Dairesi Başkanlığından edinilen bilgilere göre 2014 yılında bağış ve yardım gelirleri demeklerin toplam gelirlerinin yaklaşık %40'ını, vakıfların toplam gelirlerinin ise %39'unu oluşturmaktadır. Bu veriler, diğer gelir kaynakları ile kıyaslandığında bağış ve yardımların vakıf ve demeklerin en büyük gelir kalemi olduğunu göstermektedir. Bağış ve yardımların STK'ların mali sürdürülebilirlikleri açısından önemine rağmen; 2015 yılında 68 ilde toplam 2495 kişi

ile gerçekleştirilen “Türkiye’de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik Araştırması”¹ (Araştırma) sonuçları Türkiye’de STK’lar aracılığıyla bağış yapma oranının düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yine TÜSEV tarafından 2006 yılında yayınlanan “Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet”² Araştırması’nın sonuçlarıyla kıyaslandığında aradan geçen on senede STK’lara yapılan bağışlarda bir azalma göze çarpmaktadır.

Araştırmaya göre Türkiye’de bir yılda yapılan tüm yardım ve bağışların toplamı kişi başı 228 TL olarak hesaplanmaktadır. Bu bağış miktarı Türkiye gayri safi yurt içi hasılasının (GSYİH) %0,8’sine denk gelmektedir. STK’lar aracılığıyla yapılan bağışlar (kişi başı yaklaşık 16,7 TL) değerlendirildiğinde ise

- 1 Türkiye’de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik Araştırması’nın saha çalışması 2015 yılında tamamlanmış ve rapor 2016 yılında yayınlanmıştır.
- 2 Araştırmanın saha çalışması 2004 yılında tamamlanmış ve rapor 2006 yılında yayınlanmıştır.

bu oran %0,06’ya düşmektedir. Observatoire de la Fondation de France ve Centre d’Etude et de Recherche sur la Philanthropie ortaklığında hazırlanan “An Overview of Philanthropy in Europe”³ raporuna göre, Avrupa ülkelerinde yapılan bağışların ülkelerin GSYİH’sine oranı ortalama %0,2, Amerika’da ise %1,5 olarak hesaplanmıştır. Bu verilerle kıyaslandığında, Türkiye’de bireylerin yardım ve bağış yaptığı ancak Araştırmanın sonuçlarından da anlaşılacağı üzere bu bağışları STK’lara yapmayı tercih etmedikleri görülmektedir. Hatta bağış rakamları oransal olarak Avrupa ülkeleri

-
- 3 Observatoire de la Fondation de France/ CERPhi, “An Overview of Philanthropy in Europe”. Nisan 2015. www.fondationdefrance.org/sites/default/files/atoms/files/philanthropy_in_europe_2015_0.pdf
Araştırma Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere, İtalya ve Polonya’da gerçekleştirilmiştir. Bahsi geçen ülkeler Avrupa nüfusunun %78’ine ve GSYİH’nın %86’sına denk gelmektedir.
-

ve ABD'nin çok da gerisinde kalmamasına rağmen, Türkiye'de bireylerin yardım ve bağışlarını bir STK aracılığıyla yapmamaları önemli bir veri olarak ortaya çıkmaktadır.

Hayırseverlik Türkiye'deki vatandaşlar için ne ifade ediyor? Bağışlar STK'lar aracılığı ile yapılmıyorsa, nasıl yapılıyor ve kimlere yardım ediliyor? Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de hayırseverlik denilince akla ilk olarak muhtaç ve yoksullara yardım gelmektedir. Öğrenci okutmak, burs vermek, okul ve yurt binası yaptırmak, yoksullara sadaka vermek ve cami yaptırmak gibi faaliyetler de genellikle hayırseverlik olarak nitelendirilmekte ve bireyler yardımlarını bu alanlarda yapmaktadır. Bu cevaplar TÜSEV'in yukarıda adı geçen ve 2006 yılında yayınlanan araştırmasının sonuçları ile birebir benzerlik göstermekte ve aradan geçen on seneye rağmen Türkiye'de hayırseverlik algısının değişmediği ve geleneksel yaklaşımların devam ettiğini

ortaya koymaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, Türkiye'de bireyler hayırseverlik kapsamında nitelendirdikleri yardımları daha çok aile üyelerine, komşularına ya da hemşehrilerine yapmayı tercih etmektedir. Öte yandan, 2006 yılında yayınlanan Raporun sonuçlarına kıyasla bu Araştırma, aynı dili konuşan, aynı kültürden veya dinden olan ihtiyaç sahibi bir kişiye yardım etme oranında da artış olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, hayırseverlik amaçlı yapılan yardımlarda, ilk araştırmanın saha çalışmasının yapıldığı 2004 yılından bu yana, akrabalık ve hemşehrilik bağının önemini korumasının yanı sıra bireysel yardım yaparken ihtiyaç sahibinin aynı kültürü, dili ve dini paylaşması da etkili olmuştur.

Bireylerin bağış ve yardım yapma davranışının altında yatan sebepler 2006 yılında yayınlanan Raporun sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Buna göre, dini vecibeleri yerine getirmek %32,5 ile

bireylerin bağış ve yardım yapma motivasyonları arasında ilk sırada yer almaktadır. Toplumsal gelenek ve görenekler, bireylerin yaşadıkları topluma karşı borçlu hissetmeleri ve kişisel tatmin kişileri bağış ve yardım yapmaya teşvik eden diğer nedenler arasında yer almaktadır.

Araştırma kapsamında bireylere yardımlarını doğrudan mı yoksa bir kurum aracılığıyla mı ulaştırmayı tercih ettikleri sorulduğunda; %88'i doğrudan, %10'u ise bir kurum aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırmayı tercih ettiğini belirtmiştir. 2006 Raporu'nun sonuçlarıyla benzer olarak Türkiye'de çoğu insan bir STK aracılığıyla bağış yapmaktansa yardımlarını ihtiyaç sahiplerine doğrudan ulaştırmayı tercih etmektedir. Yardımlarını ihtiyaç sahiplerine bir kuruluş aracılığıyla yapmayı tercih edenlerden %34' bir kamu kurumunu tercih ederken, STK'ları tercih edenlerin oranı yalnızca %18 olmuştur. Bu oranlar, bağışlarını bir kuruluş aracılığıyla yapan az sayıda

kişi arasında da STK'ların tercih edilmediğini göstermektedir.

STK'lar aracılığıyla bağış yapılmamasının nedenleri sorulduğunda verilen cevaplar 2006 Raporunun sonuçlarıyla paralellik göstermiş ve yapılan yardım miktarlarının düşük olması (%52), yardımların düzensiz yapılması (%26) ve sözü geçen kurumlara güven duyulmaması (%13) ya da kurumların tanınmaması (%5) zerinde yoğunlaşmıştır. Verilen cevaplar bağış miktarlarının küçük ve düzensiz olmasının bağışçılar tarafından önemli bir engel olarak algılandığını göstermektedir. Oysa ki, küçük bağışların birleşerek STK'lar açısından önemli bir kaynak havuzu oluşturabileceğini biliyoruz. Bu durum, STK'ların küçük bağışların da değerli olduğu ve fark yaratabileceğine dair mesajları daha yaygın şekilde paylaşması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bulgular, Araştırma sonuçlarının da desteklediği Türkiye'de güven algısı sorununu da ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılanların sadece %10'u çoğu insana güvenebileceğini belirtirken, %90'ı diğer insanlara güven konusunda hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak gerektiğini düşünmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye'de on kişiden sadece biri diğerlerine güvenmektedir ve güven ilişkisi genellikle aile, hemşehrlik gibi bağlarla bağlı olunan kişilerle kurulmaktadır. Türkiye'deki sosyal sermaye eksikliğine de işaret eden bu durum, yapılacak yardımların başka kişiler ve kurumlar aracılığıyla yapılmasındansa parokyal bağlarla bağlı olunan bireylere yapılma eğilimine neden olmaktadır. Ancak, bu bilgiyle çelişkili bir durum olarak yapılan yardımların mali değerine bakıldığında en yüksek bağış miktarının (53,2 TL) dilencilere verildiği görülmektedir.

Türkiye'de bireyler arası ve kurumlara güvensizliğin artmasının yanı sıra, ilk raporun yayınlandığı 2006 yılından bu yana bireyler STK'ların mevcut sorunların çözümünde ve faaliyet gösterdikleri

alanlarda etkilerinin azaldığını düşünmektedir. Araştırmanın 2004 yılında gerçekleştirilen saha çalışmasında daha iyi bir toplum için STK'ların mevcut sorunların çözümünde etkili olacağını düşünenlerin oranı %54 iken, son Araştırmada bu oran %41'e düşmüştür. 2006 Raporunda, bireylerin sadece %9'u STK'ların etkisiz olmayacağını düşünürken, 2015 yılında bu oran %14'e çıkmıştır. Bunun yanı sıra, bireylerin hem STK'ların kendi faaliyet alanlarında hem de devlet politikaları üzerindeki etkilerinin kısıtlı olduğunu düşündükleri görülmektedir. Türkiye'de hem kişilerarası ve diğer kurumlara olan güvenin hem de STK'ların yaratabileceği etkiye olan inancın düşük olması, STK'lar yoluyla bağış yapılması için uygun ortamın oluşmasını olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda, bireylerin sivil toplum kavramı ve yapılan çalışmalar hakkında yeterince ve açık bilgiye sahip olmamaları, sivil toplum kuruluşlarını tanımamaları

ve sivil toplumun üstlendiği görev ve sorumluluklarla ilgili fikir sahibi olmamalarının da söz konusu algıda belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılanlara STK'ların faaliyetlerine katılmama nedenleri sorulduğunda, %32'si bu tip faaliyetlere zaman ayıracak kadar paralarının olmadığını söylemiştir. Bireylerin bu tür kuruluşların faaliyetlerine katılmama nedeni olarak ekonomik yetersizlikleri göstermesinin oranı 2006'dan bu yana artış göstermiştir. Diğer nedenler ise %14 ile bireylerin bu tarz faaliyetlere ilgi duymaması, %10 ile bu tip faaliyetlere çevresindeki kimsenin katılmaması ve %7 ile bu tür kurumlara güven duyulmaması olmuştur. Özetle, ekonomik nedenler, bireylerin sivil toplum faaliyetlerine ilgi duymaması ve STK'lara güvenilmemesi, sivil topluma katılımın önündeki başlıca engeller olarak görülmektedir.

Türkiye'de bireyler bağış yapacakları STK'ları neye göre seçiyorlar?

Katılımcıların %84,6'sı kurumun aldığı bağışın amacına uygun kullanılacağına dair verdiği güvenin, %84'ü ise kurumun iyi yönetileceğine dair duyduğu güvenin kuruma bağış yapmadaki en önemli kistas olduğunu belirtmiştir. Bireylerin %83,6'sı bağış yaptıkları kurumdaki şeffaflığın önemli olduğunu söylerken, %56,6'sı kurumla benzer siyasi görüşü ve dünya görüşünü paylaşmanın da bağış yapmakta belirleyici ölçüt olduğunu belirtmiştir. Bu yanıtlar doğrultusunda, STK'ların daha fazla bağışçıya ulaşmak ve daha yüksek miktarda bağış toplayabilmek için bilinirliklerini artırmaları ve bağışçılarla güvene dayalı bir ilişki kumaları gerektiği söylenebilir.

Öte yandan, STK'ların güvenilirliğine ve şeffaflığına önem veren bireylerin %66'sınının bağış yapmadan önce bağış yapacakları kurum hakkında araştırma yapmamaları ve %68'inin bağış yaptıkları kurumlardan faaliyetlerine dair rapor almamaları

dikkat çekicidir. Diğer bir deyişle, bireyler bağış yapacakları kurumların güvenilir, tanınır ve şeffaf olmasının önemli olduğunu düşünürken, büyük çoğunluğu bağış yapacakları kurum hakkında daha önce bir araştırma yapmamakta ve bağışların kullanıldığı faaliyetlerle ilgili bilgi almamaktadır. Bireylerin STK'lardan beklentileri ile davranış eğilimleri arasındaki bu çelişki dikkat çekicidir.

Türkiye'deki hayırseverlik ve yardım geleneği ile paralel olarak bireylerin %20,5'i bağış yapacakları STK'ların fakirlere ve düşkünlere yardım konusunda, %13,9'u ise yetimlere yardım konusunda çalışmasını tercih etmektedir. Bu alanları %11,8 ile eğitim, %9,1 ile çocuk ve gençlere yardım, %8,4 ile de şehit ve gazi ailelerine yardım konuları izlemektedir. Türkiye'deki bireylerin en az bağış yapmayı düşündüğü alanlar ise sanat, kültür ve tarihi koruma, hayvan bakımı ve koruma ve mültecilere yardım alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de bireylerin STK'ların faaliyetlerine katılma ve aidat dışı bağış yapma oranlarında ilk araştırmadan bu zamana ciddi bir düşüş görülmektedir. Bireylerin 2004 yılında STK faaliyetlerine katılma oranı %22,7 iken bu oran 2015 yılında %15,8'e düşmüştür. STK'lara aidat dışı bağış yapma oranı ise 2004 yılında %18,4 iken 2015 yılında %12,9'a gerilemiştir. Yıllar içerisinde düşüş gösteren sivil toplum algısı ve bağışçılık, Türkiye'de genel güvensizlik sorunu ve sosyal sermaye düşüklüğü bireysel bağışçılık eğilimleri üstündeki olumsuz etkisini artırmaktadır.

Araştırma sonuçları son on yılda sivil topluma katılımı (üyelik, gönüllülük, bağışçılık vb.) ciddi bir düşüş olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, sivil toplum rolü net olarak anlaşılmemekte ve STK'lar etkili görülmemektedir. Bu sonuçlar, STK'ların toplum geneli ile ilişkilerinde önemli bir kopukluk ve eksikliğe işaret etmektedir. Türkiye'de STK'lara

yapılan bağışların düzenli hale gelerek artması için atılabilecek en önemli adım sivil toplumun rolü ve STK'ların amaçlarının daha anlaşılır hale gelmesini sağlamak olacaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için hem bağışçıların hem de STK'ların yapabilecekleri olduğuna inanıyoruz.

Türkiye'deki bireylerin çoğunun az ve düzensiz bağış yaptıkları göz önünde bulundurulduğunda, STK'ların miktar olarak az olan bağışları toplamak ve bağışları düzenli hale getirmek için yeni stratejiler geliştirmesi, hedef kitlelerine göre çeşitli iletişim kanallarını aktif olarak kullanarak toplum içindeki görünürlüklerini ve bilinirliklerini artırmaları gerekmektedir. STK'ların mevcut bağışçılarıyla ilişkilerine sağlıklı bir şekilde devam etmeleri, miktar gözetmeksizin bağışları düzenli hale getirmek için çaba sarf etmelerinin de bağışların artmasına olumlu etki edeceği düşünülmektedir.

Az sayıda bireysel bağışçının bağış yaptığı kurumun faaliyetlerine

dair rapor ve düzenli bilgilendirme aldığı düşünüldüğünde STK'ların şeffaflığını sağlayabilmesi ve güven duygusunu artırabilmesi için raporlamalarını düzenli hale getirerek yaygınlaştırması ve erişilebilir kılması büyük önem taşımaktadır. Araştırmaya göre bireylerin sadece %25'i bağışlarının nasıl kullanılacağına dair görüş bildirdiğinden (şartlı bağış), STK'ların daha katılımcı bir bağış stratejisi izleyebilmesi için bağışçıların taleplerini dinlemeleri ve önerilerini dikkate almaları bağışlarının sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, Araştırma sonuçlarından gelişen teknoloji, artan internet ve akıllı telefon kullanımı ile birlikte ortaya çıkan yeni bağış yöntemlerinin kullanımının henüz yaygınlaşmadığı tespit edilmektedir. Araştırma verilerine göre Türkiye'de bireylerin sadece %7,5'i kısa mesaj yoluyla (SMS), %1,9'u ise bir internet sitesi aracılığıyla bağışlarını gerçekleştirmektedir. STK'ların değişen dijital çağa ayak

uydurarak yeni bağış araçlarını etkili kullanmalarının bağışçılığın gelişmesine ve bağış miktarlarında artışa sebep olacağını düşünmek doğru olacaktır.

Toplumdaki sivil toplum algısını düzeltmek için ise STK'ların bireylere verdiği güven duygusunu artırması önemlidir. Bu güveni artırmanın yollarından biri sivil toplum kuruluşlarının kendilerini ve amaçlarını topluma anlatabilmesidir. STK'ların taahhüt ettikleri amaçlar doğrultusunda faaliyette bulduklarını göstermeleri ve bunu daha görünür kılabilmeleri de kendilerine duyulan güveni artırmanın yollarından biridir. Bunların yanı sıra, STK'ların demokratik ve katılımcı bir şekilde yönetildiklerini, hem finansal hem de etik açıdan bütünlük içinde çalıştıklarını ve her konuda hesapverebilir olduklarını topluma anlatabilmeleri gerekmektedir. Sivil toplumun kamu, özel sektör ve uluslararası kuruluşlar arasında bir araya getirici bir rol üstlenmesi

ve sektörler arası işbirliklerinin artırılması da toplumda sivil topluma ve STK'ların faaliyetlerine dair güveni artırmada önemli bir rol oynayacaktır. Bireyler arasında sivil topluma duyulan güven duygusu artıp, toplumdaki sivil toplum algısı olumlu yönde değiştikçe STK'lara yapılan bağışlarda bir artış olacağı öngörülmektedir.

Bireysel bağışçılığın artırılması için STK'ların yanı sıra bağışçıların da yapabilecekleri şeyler bulunmaktadır. Demokratik hayatın yapı taşlarından olan sivil toplum kuruluşlarının gerek hizmet sağlama gerekse hak mücadelelerinde oynadığı rol ve etkisi bağışçılar tarafından göz önünde bulundurulmalıdır. Buna paralel olarak, bağışçıların STK'lar yoluyla yaptıkları bağışların STK'ların sürdürülebilirliği ve devamlılığı açısından öneminin farkında olmaları, sivil topluma farklı katılım yollarını araştırmaları (gönüllülük, uzmanlık paylaşımı vb.) ve bu anlamda sorumluluk almaları da

önemlidir. Bireysel bağışçılar aynı zamanda bağışlarının nasıl kullanıldığını takip ederek kurumlara talep ve önerilerini iletmeli ve sürece dahil olmalıdırlar.

TÜSEV olarak STK'ların faaliyetlerini güçlenerek devam ettirebilmelerinin Türkiye'nin demokratikleşmesi için büyük önem taşıdığına inanıyoruz. STK'ların mali sürdürülebilirliklerini garanti altına alarak çalışmalarına devam edebilmeleri için en önemli araç olan bağışların artması, sürekli hale gelmesi ve bağışçılık kültürünün yaygınlaştırılabilmesi için bilgi ve veri üretiminin çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Bireylerin bağışçılık ve hayırseverlik kavramları ile olan ilişkilerini, bu çerçevede şekillenen davranışlarını ve bunların altındaki motivasyonların güncel verilerle belirlenebilmesinin bu amaçlara ulaşabilmek için temel oluşturduğunu düşünüyoruz. Bu araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye'de bağışçılık kültürünün gelişmesi ve STK'lara aktarılan kaynakların

çeşitlenerek artırılması için çalışmalarımıza devam edeceğiz. Bu yönde yapılacak çalışmalarda STK'lar ve bağışçıların daha fazla bir araya gelmesi, farklı bağış modellerinin tanıtılması ve gerek sivil toplum gerekse bağışçılık ile ilgili bilgilerin yaygınlaştırılması yönündeki çalışmalarımızı da sürdüreceğiz. Bu araştırmanın ülkemizde bağışçılık kültürünün gelişmesine katkı sağlayacağını umuyor, bu amacımızı gerçekleştirmek için bizlere güvenen destekçi vakıflarımıza teşekkür ediyoruz.

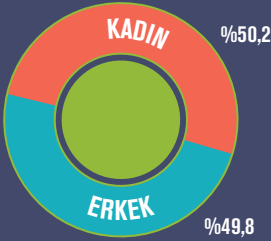
Tevfik Başak Ersen

TÜSEV Genel Sekreteri

Raporun tamamına ulaşmak için QR kodu kullanabilirsiniz.

Saha çalışmasının gerçekleştirildiği tarihler **29 Ağustos - 29 Kasım 2015**, il sayısı **68**
Saha çalışması kapsamında yapılan görüşme sayısı **2.495**

Yaş Ortalaması **41,6** Kentlerde yaşayanlar **%81,2**

%14,8 Üniversite mezunları
%39,5 İlkokul ve altı eğitilmiş

Aylık ortalama
kişi başı hane geliri
659 TL

Aylık ortalama
hane geliri
1,739 TL

